

Шинкар В. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Рошко С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Яцко Г. В.

*викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Shynkar V. A.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of International Economic Relations Department
Uzhgorod National University*

Roshko S. M.

*Candidate of Philology
Senior Lecturer of Accounting and audit Department
Uzhgorod National University*

Yatsko G. V.

*Lecturer of International Economic Relations Department
Uzhgorod National University*

ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

FORMATION OF UKRAINE EUROPEAN INTEGRATION

Анотація. У статті розглянуто формування євроінтеграційної стратегії України в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом. Проаналізовано наслідки відтермінування впровадження Поглибленої та Всеохопної зони вільної торгівлі як інструменту, за допомогою якого можна спостерігати реформи або їх відсутність у динаміці. Проаналізовано стан політико-економічних проблем ЄС. Особливу увагу приділено макроекономічним проблемам України.

Ключові слова: інтеграція, ЄС, зона вільної торгівлі, Угода про асоціацію України з ЄС.

Постановка проблеми. Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрям розвитку України, є не лише зовнішньоекономічним вектором, а й орієнтиром цінностей для всього українського суспільства. Інтеграцію України до ЄС сьогодні підтримують усі структури влади та переважна більшість українського населення. Однак у цьому стратегічному напрямі розвитку нашої держави виникає багато труднощів об'єктивного і суб'єктивного характеру. Причому їх подолання залежить не тільки від України, а й від зовнішніх чинників, які знаходяться за її межами. За допомогою методів функціонального аналізу, системного аналізу та аналогії у статті проаналізовано стан політико-економічних проблем, які виникли в ЄС. Особливу увагу приділено макроекономічним проблемам України. Зроблено висновки про необхідність проведення виважених як політичних, так і економічних рішень, від яких залежать перспективи інтеграції України до ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейська інтеграція і місце у цьому процесі України – надзвичайно складна проблема. Окремі її аспекти проаналізовані відомими українськими економістами, зокрема А. Гальчинським (проблеми і труднощі Євросоюзу, пов'язані із системно інтеграційними суперечностями, які мають природну основу). Це проблеми розвитку та пошуку оптимальних рішень в одній із найскладніших дилем світової спільноти – співвідношення державної суверенності та інтеграційних елементів в об'єднаному

процесі [1, с. 1, 7]. Л. Михайлова дослідила сучасний стан, проблеми та перспективи євроекономічної інтеграції України [2, с. 136], а Я. Голонич, П. Матішак, М. Мачкінова – входження України в систему європейської інтеграції [3, с. 334].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Реальність європейської інтеграції України вимагає поглибленого аналізу й порівняння законодавчо-правових, економічних соціальних та інших вимірів нашої країни з параметрами ЄС, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам. Об'єктивний аналіз такої відповідності є однаково актуальним як для України, так для Європейського Співтовариства, оскільки навіть просте фізичне збільшення системи ЄС ускладнює її, вимагаючи нових додаткових регуляторів, кожен з яких має обмежені можливості. З погляду керованості системи її розширення повинно мати розумні межі, адже економічний зміст інтеграції полягає у включенні нових елементів до старої, усталеної системи та її кооперації з цими елементами для поліпшення її життєдіяльності. З огляду на це, необхідні переконливі докази, які б продемонстрували роль нових кандидатів (у тому числі України) у відповідному процесі, а також міру їх наближеності та адаптованості до основних вимірів сталого розвитку країн ЄС.

Мета статті. Сьогоднішні умови не є сприятливими для реалізації євроінтеграційних прагнень України. Просуванню нашої країни в напрямі ЄС заважають як

зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Економічна криза в Єврозоні перестала бути проблемою окремих «периферійних» країн ЄС. Із суто економічної вона дедалі більше перетворюється на політичну і стає новим випробуванням для Євросоюзу. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально координуючого органу у сфері європейської інтеграції. У країні не створена ефективна ринкова економіка, не ведеться ефективна боротьба з корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судової влади, не забезпечений розвиток громадянського суспільства тощо.

Таким чином, на перспективі інтеграції України до ЄС впливають як зовнішні фактори (готовність європейської спільноти до розширення «спільного ринку»), так і внутрішні (проведення ефективних економічних і інституціональних реформ українською владою).

Зважаючи на зазначені проблеми, стаття побудована таким чином: проаналізовано сучасні політико-економічні відносини між Україною та Європейським Союзом, розглянуто стан економічної і політичної ситуації в ЄС, із погляду можливостей розширення цієї організації з'ясується політична, економічна й інституціональна готовність України до більш тісної європейської інтеграції, узагальнюються результати досліджень і даються рекомендації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати розвитку української економіки, зумовлені її нерформованістю, негативно впливають на євроінтеграційні процеси, тому подальша ефективна співпраця України та ЄС практично неможлива без проведення глибоких соціально-економічних реформ та радикальних інституційних перетворень в Україні.

Рух від командно-адміністративної до сучасної економіки для свого успішного здійснення повинен ураховувати світовий досвід і мати певну логіку, яка полягає у тому, щоб сформувати на ринкових засадах базові елементи ринкової системи.

В Україні на відміну від країн Європейського Союзу приватна власність захищена недостатньо. А це негативно впливає на проведення економічних реформ. Ринок будь-якого товару може виникнути, якщо в суспільстві реально діють «правила гри», які наділяють суб'єктів господарства тими або іншими умовами. Хто стане спеціалізуватися на виробництві зерна, наприклад, для його постійного обміну на інші необхідні товари, якщо по закону земельна ділянка в будь-який час може бути конфіскована на користь держави? Звичайно, можна змусити виробляти зерно силою, шляхом примусу, але тоді ми не можемо говорити про ринкову економіку.

В Україні вже багато років тягнеться дискусія про допустимість приватизації земель сільськогосподарського призначення. У жовтні 2001 р. був прийнятий Земельний кодекс. Згідно із цим документом, із 1 січня 2005 р. повинна бути дозволена купівля-продаж земель сільського господарювання. Однак дотепер ця проблема не вирішена. Верховна Рада України продовжила мораторій на купівлю-продаж сільськогосподарських земель до 1 січня 2018 р. Заборона в нашій державі на вільний ринковий обіг землі зовсім не завадила її купівлі-продажу, але нелегально (наприклад, для продажу будинків у сільській місцевості, дач тощо). Це означало, що держава не отримувала значні доходи, які пов'язані з реалізацією земельних ділянок «законним порядком». Продовження мораторію на продаж сільськогосподарських земель до кінця 2017 р. стало,

по суті, прямим обмеженням конституційних прав сімох мільйонів землевласників і надалі стримуватиме розвиток ділової активності в сільській місцевості. Внаслідок продовження мораторію землі сільськогосподарського призначення залишатимуться низьколіквідним активом, а це обмежуватиме доступ до кредитів та зумовлюватиме низькі орендні ставки. Тим часом за розрахунками економічний ефект від відкриття ринку землі становитиме до 100 млрд. дол. до 2015 р. [4, с. 2].

Україна, на думку багатьох західних спеціалістів, має багато серйозних проблем зі свободою підприємництва, що негативно впливає на вирішення проблеми корумпованості нашого суспільства. Так, у світовому індексі сприйняття корупції за 2016 р. Україна посіла 131-е місце з показником 29 балів. В Індексі глобальної конкуренції наша держава за останній рік опустилася з 79-ї на 85-ту позицію [5, с. 5]. Основним джерелом корупції вважається втручання держави в економіку, залежність її від свавілля конкретних осіб. Основним фактором у боротьбі з корупцією вважається створення дійсно вільної економіки. Наприклад, якщо держава здійснює контроль над цінами, то отримує чорний ринок і корупцію; якщо квотування – не уникнути хабарів під час розподілу квот, що також пов'язано з корупцією.

Під час формування основних напрямів вирішення проблеми корумпованості українського суспільства необхідно розрізняти причини і наслідки цього негативного явища. Юридичні методи розв'язання проблеми – це боротьба з наслідками. Основна причина корупції – державне регулювання економіки. Зменшення регулювання – зменшення корупції.

В економічній науці існують рекомендації авторитетних шкіл економічної теорії (монетаризм, економіки пропозиції, раціональних очікувань тощо), які виступають за ліберальні методи управління економікою. Ліберальний принцип «менше держави», жодним чином не означає, що держава має бути слабкою і неефективною. Насправді є обернена залежність: багато держави – свідчення її слабкості. Щоб управляти краще, треба управляти менше – такий непорушний принцип лібералізму. Однак українські реформи недостатньо мірою враховують вищевказані рекомендації. Хоча 2016 р. можна назвати у цілому реформаторським: відбулися позитивні зміни у формуванні державних фінансових потоків на користь місцевих бюджетів, усі державні витрати перейшли в систему електронних закупівель Prozorro, запущена система декларування і створено антикорупційні організації (НАБУ – Національне антикорупційне бюро України, САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура, НАЗК – Національне агентство запобігання корупції), відбулося оздоровлення банківської системи тощо.

Важливим елементом ринкової системи, який впливає на реформування економіки України в напрямі її наближення до стандартів Євросоюзу, є створення в суспільстві мотивації з урахуванням власних інтересів. Тобто в українському суспільстві повинні бути створені умови для реалізації раціональної поведінки людей. Економічна політика багатьох країн через століття перевірила на практиці теорію А. Сміта, досягнувши економічного відродження. У реальному житті так просто і водночас так важко створити умови, за яких могла б утілитися його думка: «Для того щоб підняти державу із самої низької сходинок варварства до вищої сходинок добробуту, необхідні лише в міру легкі податки і терпимість у управлінні – все інше зробить природний хід речей» [6, с. 128].

Податкова політика в Україні повинна змінитися, вона має бути спрощена, стандартизована, приваблива одно-

часно і для бюджету, і для бізнесу. Податкова реформа повинна здійснюватися за двома напрямками: власне реформи оподаткування та реформи самої податкової. Адміністрування податків сьогодні є більш актуальною проблемою, адже ставки податків в Україні не найвищі в Європі.

ДФС у короткостроковому періоді повинна вирішити проблему збільшення податкових надходжень у бюджет шляхом здійснення детінізації економіки, перекриття «податкових ям» і контрабанди. У січні-вересні 2016 р. рівень тінізації української економіки становив 35% ВВП. Це на 5% менше, ніж за аналогічний період 2015 р. [7, с. 1]. Відповідно, надходження в бюджетну систему України зросли. На 2017 р. заплановано приріст платежів до бюджету на 99,5 млрд. грн., це на 19,2% більше порівняно з 2016 р. [8, с. 1].

Дуже важливим елементом функціонування ринкової економіки є конкуренція. Захист конкуренції та запобігання антикорупційним діям і зловживанню монополіями перебуває в тренді загальних тенденцій розвитку економічних відносин України з ЄС. Заходи щодо захисту ринку і недопущення недобросовісної конкуренції передбачаються Розділом 10 Угоди про асоціацію України з ЄС. Зокрема, Угода встановлює низку декларацій і домовленостей щодо недопущення обмеження конкурентного середовища та запобігання антиконкурентним господарським діям, які можуть спотворити належне функціонування ринків.

Уведення Поглибленої та Всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між ЄС та Україною створить правові, економічні і організаційні засади для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і частково робочої сили. У перспективі надзвичайно місткий і диверсифікований ринок Євросоюзу, усунення бар'єрів для зовнішньої торгівлі, гармонізація регуляторних режимів і вдосконалення ринкових інститутів можуть стати потужними факторами зростання української економіки. Для України імплементація Угоди про асоціацію з Європейським Союзом в умовах глобального економічного спаду та ведення воєнних дій є надзвичайно складним завданням, що породжує багато проблем для економічної політики.

Необхідність підвищення конкурентоспроможності української економіки та запровадження ПВЗВТ з ЄС потребує залучення значного обсягу прямих вітчизняних та іноземних інвестицій, що в умовах макроекономічної нестабільності є складним завданням. За підсумками 2016 р. наша країна піднялася лише на одну сходинку в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business 2017, який складає Світовий банк. Україна посіла 80-е місце зі 190 країн. Зміни, які відбулися в теперішній час, є позитивними, хоча й не остаточними. Вони стануть помітними в даному рейтингу не раніше 2018 р. [9, с. 13].

У коротко- і середньостроковому періодах імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС породжує певні економічні втрати. Йдеться про вихід із ринку економічних суб'єктів унаслідок посилення конкуренції з виробниками – постачальниками з Євросоюзу, підвищення рівня безробіття та необхідність перенавчання та працевлаштування робочої сили, що вивільнятиметься у процесі реструктуризації економіки.

Євросоюз немає цільової програми Угоди про асоціацію. Європейський інструмент сусідства має невеликий бюджет і поширюється на всіх сусідів ЄС. Імплементація Угоди про асоціацію і ПВЗВТ – це національний пріоритет, заходи щодо якого мають фінансуватися державою та економічними суб'єктами України.

Бюджет європейського інструменту сусідства на 2014–2020 рр. становить 15,5 млрд. євро, з яких 5 млрд. євро

надійде до шести країн східного партнерства. На підтримку України закладено 1,6 млрд. євро сукупної допомоги на розвиток у формі грантів. Передбачено також позики обсягом 3,4 млрд. євро макроекономічної допомоги. Останній транш загальним обсягом 1,6 млрд. євро було надано в березні 2015 р. 3 травня 2015 р. діє програма макрофінансової допомоги обсягом фінансування 1,8 млрд. євро [10, с. 8].

Адаптація регулятивної системи і правового поля України до стандартів ЄС є дуже витратною для нашої країни, проте немає достатніх стимулів для впровадження за відсутності в Україні чітких перспектив членства в Євросоюзі. Разом із тим глобальність завдання по гармонізації нормативної бази стає зрозумілою з того факту, що, за оцінками Мінекономрозвитку, змін потребують 29,6 тис. документів технічного регулювання. За деякими оцінками, впровадження міжнародної системи регулювання може сприяти зростанню ВВП України не менше ніж на 2% щорічно [11, с. 32].

Для українських експортерів протягом 2015 р., по суті, діяла одностороння ЗВТ. Вони практично безмитно продавали свої товари на європейському ринку. Європейські ж компанії завозили в Україну товари, оплачували ввізне мито, що зберігало для вітчизняних виробників більш вигідні умови конкуренції на ринку. Частка європейського ринку в загальному обсязі українського експорту за підсумками 11 місяців 2016 р. становила 37,5%, що в абсолютних цифрах дорівнює 12,2 млрд. дол. і на 3,1% перевищує аналогічний показник 2015 р. [12, с. 1]. Імплементація Угоди про асоціацію і ПВЗВТ починаючи з 2017 р., з одного боку, стане рушієм економічних реформ в Україні, з іншого – для національного виробника скасування імпорتنих мит у короткостроковому періоді буде економічно невигідним.

Для українських виробників Угода про асоціацію між Україною та ЄС зробить торгівлю на європейському ринку простішою та дешевшою. Очевидно, що ці переваги мають сенс лише для підприємств, які працюють легально. Очікувати на значні іноземні інвестиції варто лише тоді, коли зарубіжні компанії зможуть вести бізнес, не вдаючись до використання тінювих схем. В умовах виживання підприємств за рахунок виведення частини бізнес-процесів у тень переваги Угоди можуть ще довго залишатися нереалізованими в Україні. Існують певні ознаки того, що ситуація з тінювим ринком в Україні покращується: 3,8 млрд. дол. становив у 2016 р. обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку нашої країни, що майже вдвічі більше, ніж у 2015 р. За деякими оцінками, цей показник у 2017 році становитиме 4,5 млрд. дол., а в 2020 р. подвоїться [13, с. 2].

Практичне вирішення стартових завдань євроінтеграційної політики України та її фактичне входження в європейський інтеграційний простір – набуття асоційованого членства в його політичній системі та офіційне приєднання до зони вільної торгівлі, яка є складовою частиною економічного фундаменту ЄС, – потребують аналізу численних викликів, які протягом тривалого часу мають місце у інституційному реформуванні Європейського Союзу. Дане питання виходить за межі нашого дослідження і потребує окремого глибокого аналізу. Однак на деяких моментах цієї проблеми, пов'язаної з інтеграцією України до ЄС, ми зупинимось.

В євроінтеграційних процесах повинно бути усвідомлення того, що існують природні (об'єктивні) суперечності Євросоюзу, прогресивні структурні зміни й ті елементи, що вже відпрацювали свій ресурс, відходять у минуле. У 2005 р. мала місце чи не найбільш супереч-

лива в історії ЄС подія – блокування Францією та Нідерландами євроконституційного процесу, який повинен був значно поглибити механізм політичної інтеграції, а це запорука більшої дієздатності економічної політики. У кінцевому підсумку ця подія була вирішена Лісабонським договором. У 2013 р. не було єдності серед держав ЄС щодо широко розрекламованого проекту: фіскального федералізму, формування європейського казначейства, агентства з федерального боргу, посади міністра фінансів ЄС. У кінці 2015 р. суперечності сучасної Європи проявилися в міграційній кризі, яка, по суті, не має, з огляду реалій сьогодення, позитивного вирішення.

Відповідні суперечності, безперечно, не можуть не позначитися негативно на економічній динаміці, яка з особливою виразністю проявилася в останні роки. Якщо в 2006–2007 рр. ВВП країн ЄС зростав відповідно на 3,1% і 3,0%, то в 2008 р. – лише на 0,8%. У період світової фінансової кризи 2009 р. – падіння на 4,1%. Надалі відбувалася фактична стагнація економіки Європейського Союзу: 2012 р. – мінус 0,3%, 2013 р. – 0,0%, 2014 р. – мінус 1,4%, 2015 р. – 1,4% [14, с. 1, 6].

Порушені питання мають безпосереднє відношення до формування євроінтеграційних стратегій України. Не існує узагальненої економіки Європейського Союзу. Європейський економічний простір поєднує в собі близько десяти функціонуючих моделей, які у багатьох аспектах відрізняються одна від одної. Це англосаксон-

ська, скандинавська, центральноєвропейська та інші системи економічного розвитку. Отже, важливим елементом інтеграції України до ЄС має бути не копіювання, а пошук оптимальних рішень у реалізації наявних конкурентних переваг української економіки з урахуванням європейського досвіду.

Висновки. ЄС нині залишається цивілізаційним вибором українського народу, зовнішнім чинником національної безпеки, орієнтиром для побудови економічної системи та політичних інститутів, рушієм інституційних перетворень і донором для надання економічної допомоги, тому євроінтеграційний курс України є безальтернативним.

Однак інтеграція не в змозі замінити ефективну економічну політику, націлену на розвиток внутрішнього ринку, підвищення національної конкурентоспроможності та активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності, залучення довгострокових іноземних інвестицій та формування на ринкових засадах ефективних національних компаній. На шляху євроінтеграції Україну чекає багато труднощів, випробувань, усвідомлення необхідності здорового національного егоїзму, а також позбавлення від ілюзій отримання вагомої зовнішньої допомоги та швидкого вирішення зовнішніми партнерами наших внутрішніх глибоких проблем. Економічна інтеграція може надати поштовх для економічних і соціальних перетворень, які сьогодні затребувані українським суспільством.

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А. Глобальна перспектива – не багатополлярний, а аполлярний світ / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2017. – № 4. – С. 1, 7.
2. Михайлова Л. Євроекономічна інтеграція України : [навч. посіб.] / Л. Михайлова. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 136 с.
3. Україна в системі європейської інтеграції / Я. Голонич, П. Матішак, М. Мачкінова. – Ужгород, 2016. – 334 с.
4. Миський В. Реформаторські підсумки 2016 року: коли чекати «точки неповернення»? / В. Миський // Дзеркало тижня. – 2016. – № 50. – С. 2.
5. Коваленко І. Люди незадоволені. Сильно! / І. Коваленко // Експрес. – 2017. – № 14. – С. 5.
6. Уорнер М. Класики менеджмента / М. Уорнер // Енциклопедія. Питер. – 2001. – № 722. – С. 128.
7. Цифра дня // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 12. – С. 1.
8. Цифра дня // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 17. – С. 1.
9. Олійник С. Крок уперед, десять назад / С. Олійник // Експрес. – 2017. – № 6. – С. 13.
10. Богдан Т. Євроінтеграційний курс України: проблеми, протиріччя, перспективи / Т. Богдан // Дзеркало тижня. – 2015. – № 19. – С. 8.
11. Дикаленко М., Захаров Е. Дело техники / М. Дикаленко, Е. Захаров // Бизнес. – 2015. – № 35. – С. 32.
12. Обсяги торгівлі з ЄС зростають // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 16. – С. 1.
13. Мацегора Н. Ефективність розвитку оцінюватиме народ / Н. Мацегора // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 14. – С. 2.
14. Гальчинський А. ЄС – за межами наукової апологетики / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2015. – № 33. – С. 1, 6.

Аннотація. В статті розглянуто формування євроінтеграційної стратегії України в контексті реалізації Соглашения об ассоциации между Украиной и Евросоюзом, а также последствия отсрочки внедрения Углубленной и Всеобъемлющей зоны свободной торговли как инструмента, с помощью которого можно наблюдать реформы или их отсутствие в динамике. Проанализировано состояние политико-экономических проблем ЕС. Особое внимание обращено на макроэкономические проблемы Украины.

Ключевые слова: интеграция, ЕС, зона свободной торговли, Соглашение об ассоциации Украины с ЕС.

Summary. In the article the formation of European integration of Ukraine in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The consequences of postponing the introduction of a deep and comprehensive free trade area as a tool to help you monitor the reforms or lack of dynamics. The article analyzes the state of political and economic problems in the EU. Particular attention is paid to macroeconomic problems of Ukraine.

Key words: integration, EU free trade zone, the Association Agreement with Ukraine EU.